

สังกัป

ความหมาย

สังกัป (Concept) หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งเร้าต่างๆ ที่มีลักษณะสำคัญร่วมกัน ตรงกับนิยามหรือหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้

คำว่า สังกัป มีความหมายตรงกับคำว่า ความคิดรวบยอด มโนทัศน์ มโนคติ และมโนภาพ ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่อาจเลือกใช้แทนกันได้

ความสำคัญของสังกัป

โดยสภาพของความจริงแล้ว คนเราอาศัยอยู่ในโลกของสังกัปมากกว่าในโลกทางกายภาพ ซึ่งประกอบด้วยสิ่งของและเหตุการณ์ต่างๆ ประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับจากสิ่งแวดล้อม เป็นประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรอง และได้รับการจำแนกในเชิงประเภทหรือในเชิงสังกัปมาโดยตลอด เนื้อหาสาระที่ควรจะได้รับจากคำพูดที่ดี หรือจากข้อคิดข้อเขียนที่ดี จะไปถึงผู้รับสารหรือผู้ฟังในรูปของบทสรุปเป็นหลักทั่วไปที่เป็นนามธรรม เข้าใจได้ง่ายในเรื่องเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงของโลกทางกายภาพ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้ส่งสารได้ส่งประสบการณ์ในสำนึกของตน อันเกิดจากการกระตุ้นโดยสภาพความเป็นจริงในสิ่งแวดล้อมของเขาไปยังผู้รับสาร

ดังนั้น เมื่อความจริงเป็นเช่นที่กล่าวนี้ ก็ย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่คนเราจะต้องมีสังกัปต่างๆ ให้ตรงกับความเป็นจริงในทาง

กายภาพของโลกกับทั้งจะต้องรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆ และปรากฏการณ์ต่างๆ อย่างชัดเจน ก่อนที่จะกล่าวสรุปหรือจำแนกสิ่งเร้าออกไปเป็นประเภทต่างๆ ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งในการสรุปนี้ตามปกติแล้วก็ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจในเรื่องคุณค่า ทักษะคติ สังคม เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การตัดสินใจ ประวัติความเป็นมา ตลอดจนทั้งรูปแบบทางภาษา มาเป็นองค์ประกอบสำคัญด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อสรุปของสังกัปอันเป็นที่ยอมรับกันอย่างแท้จริง และเป็นพื้นฐานที่ถูกต้องมั่นคง อันจะนำไปสู่การมีสังกัปในขั้นต่อไป และจะเกิดประโยชน์ในด้านความรู้ การเรียนรู้ รวมทั้งในด้านการสื่อความหมาย การสื่อสาร และการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดมาจากการมีสังกัปผิดเพี้ยนไปจากความจริง

ลักษณะของสังกัป

สังกัปเป็นความจริงทางจิตวิทยาประการหนึ่งในแง่ที่คนเราสามารถจะมีได้ รับรู้ได้ เข้าใจได้ และจัดกระทำได้ ประหนึ่งว่าสังกัปดำรงตนอยู่อย่างอิสระ คนเราสามารถรับรู้และเข้าใจสังกัปได้ ทั้งในความหมายแคบและในความหมายกว้าง เช่น สังกัป “บ้าน” เราสามารถรับรู้ได้ เข้าใจได้ว่าเป็นอย่างไร และสามารถจัดกระทำอะไรบางอย่างได้ เช่น ปรับปรุงให้มีสังกัปในทางที่เหมาะสมมากขึ้น สังกัป “บ้าน” นี้อาจมีความหมายแคบๆ ว่าเป็นเพียงที่อยู่อาศัย หรืออาจมี

ความหมายกว้างออกไป โดยให้หมายรวมถึง องค์ประกอบอื่นๆ ที่ทำให้บ้านเป็นที่อยู่อาศัย และอาจหมายถึงชุมชนในแต่ละท้องถิ่นอีกด้วย ฯลฯ

พัฒนาการของสังกัด

พัฒนาการของสังกัดเป็นผลมาจาก ประสบการณ์บางสังกัดพัฒนาขึ้นมาก่อนสังกัดอื่น บางสังกัดพัฒนาอย่างช้าๆ ก่อนแล้วจึงบังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในเวลาต่อมา บางสังกัดมีพัฒนาการอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายในช่วงเวลาอันยาวนาน และบางสังกัดจะเริ่มปรากฏให้เห็นประจักษ์เมื่อเด็กมีอายุหกขวบเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของสังกัดในลักษณะของพัฒนาการที่เป็นไปตามลำดับก่อนหลัง หรือช้าเร็ว ต่างกันไป ดังที่เพียเจต์ (Piaget, 1995) ค้นพบจากการวิจัย

การมีพัฒนาการของสังกัดในด้านเวลา ขนาด ระยะทาง ทิศทาง หรือด้านตัวเลขไม่ว่าจะ ก่อน หลัง ช้า เร็ว ประการใดก็ตาม นับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเรียนรู้ ประสบการณ์ และสิ่งใหม่ๆ ตลอดทั้งการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ตามหลักสูตรของโรงเรียนที่เด็กๆ จะต้องเรียน เพราะว่าทั้งประเภทของสังกัดและจำนวนของ สังกัดที่เด็กได้เรียนรู้ไว้แล้วย่อมมีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวได้มาก เมื่อต้องไปเรียน วิชาอื่น หรือเรื่องอื่นๆ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าถ้ามี สังกัดไม่เพียงพอ ไม่ว่าจะในด้านประเภทหรือ จำนวนของสังกัดก็ตาม เด็กจะไม่สามารถเข้าใจ เรื่องที่ต้องเรียน และถ้าขาดความแม่นยำในเรื่อง สังกัด ก็จะทำให้แปลความหมายของสิ่งที่ปรากฏ ของเรื่องทีอ่านและประสบการณ์ด้านการเรียนผิดพลาดไปด้วย

การเรียนรู้สังกัดระดับต่าง ๆ

โดยทั่วไป คนเรามีการเรียนรู้สังกัด หรือ สร้างสังกัดให้กับตนเองได้ 2 ทางด้วยกัน คือ การเรียนรู้ด้วยการสังเกตทางหนึ่ง และการเรียนรู้ จากการจำกัดความอีกทางหนึ่ง การเรียนรู้สังกัด จะเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาความสามารถ ทางสติปัญญา ซึ่งช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจ และมีความสามารถที่จะเรียนรู้สังกัดในระดับสูงขึ้น

ในเรื่องการเรียนรู้สังกัด คลอสมิเออร์ (Klausmeier, 1985) ได้แบ่งระดับสังกัดเพื่อการ เรียนรู้ออกเป็น 4 ระดับ จากต่ำไปสูงตามลำดับ คือ

ก) *ระดับรูปธรรม (concrete level)* เป็น ระดับที่บุคคลสัมผัสพบเห็นสิ่งต่างๆ แล้วรวบรวม ลักษณะที่เป็นรูปธรรมเข้าไปในความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจ ความประทับใจ และใน ความทรงจำของตนเอง และสามารถบอกได้ว่า สิ่งเหล่านั้นคืออะไร มีลักษณะอย่างไร

ข) *ระดับเอกลักษณ์ (identity level)* เป็นสังกัดของลักษณะเด่น อันเป็นลักษณะ เฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งและเมื่อสิ่งนั้นปรากฏให้ เห็น ไม่ว่าจะเมื่อใด ณ ที่ใดก็สามารถบอกได้ว่าสิ่ง ที่มีลักษณะเฉพาะนั้นคืออะไร เพราะมีเอกลักษณ์ เป็นเครื่องชี้บ่งให้ทราบ

ค) *ระดับของการจำแนกประเภท (classificatory level)* ซึ่งเป็นสังกัดเกี่ยวกับความ เหมือนกันความคล้ายกันที่มีอยู่ในสิ่งต่างๆ อัน เป็นเกณฑ์กำหนดสำหรับการจัดจำแนกประเภทว่า สิ่งนั้นๆ อยู่ในประเภทเดียวกันและ

ง) *ระดับนามธรรม (formal level)* เป็น ระดับที่แสดงถึงความรู้ความเข้าใจและมีความ สามารถที่จะระบุสังกัด อธิบาย บรรยายลักษณะ

ของสังกัป เช่น สังกัปเกี่ยวกับความเสมอภาค หรือเสรีภาพ และสามารถให้คำอธิบายได้ถูกต้อง สมบูรณ์ ก็ถือว่าเขามีสังกัประดับนามธรรมอัน เป็นระดับสูงสุดในจำนวน 4 ระดับดังกล่าว

การสร้างและการสอนสังกัป

การสร้างสังกัป

การสร้างสังกัป ประกอบด้วยกระบวนการ ของการกำหนดลักษณะสำคัญของสิ่งของ สัตว์ พืช บุคคล หรือของเหตุการณ์แต่ละประเภท ซึ่งจะแปรเปลี่ยนไปได้ตามบริบท หรือตามสภาพ แวดล้อมอื่นๆ นอกเหนือไปจากสภาพที่เป็นอยู่ ณ เวลาใด เวลาหนึ่งที่ได้พบเห็นเพื่อการเรียนรู้ กระบวนการทางจิตวิทยาอันเป็นส่วนสำคัญต่อ การสร้างสังกัปประกอบด้วยลำดับขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) วิเคราะห์จำแนกลักษณะของสิ่งเร้า
- 2) ตั้งสมมติฐานภายในสถานการณ์ เฉพาะหลายๆสถานการณ์
- 3) ทดสอบสมมติฐานภายในสถานการณ์ เฉพาะหลายๆสถานการณ์
- 4) จัดให้เป็นประเภททั่วไปไว้หนึ่งประเภท หรือกำหนดลักษณะร่วมกันไว้หนึ่งชุด ที่สามารถ จะใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดจำแนกสิ่งเร้าต่างๆได้
- 5) หากความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะต่างๆ ของชุดนี้ กับความคิดความเห็นต่างๆ ภายใน ขอบเขตของความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งเร้าที่ ได้พบเห็น
- 6) จัดการแยกสังกัปใหม่ๆ ออกไปจาก สังกัปที่ได้เรียนรู้ไว้แล้ว
- 7) นำเอาเกณฑ์กำหนดลักษณะของ สังกัปใหม่ใช้ในการจัดจำแนกสิ่งเร้าๆ ต่างๆ ทั้งหมดที่มีอยู่

8) ใช้สัญลักษณ์เครื่องหมาย ภาษา แสดงแทนลักษณะอันเป็นเนื้อหาสาระสำคัญๆ ของประเภทใหม่ โดยให้สอดคล้องกับที่ใช้กันอยู่ แล้วและเป็นที่ยอมรับ

การสอนสังกัป

การสร้างสังกัปโดยการสอนอาจกระทำ โดยดำเนินการตามหลักการและขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) กำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เช่น ให้สามารถระบุลักษณะ ให้สามารถระบุหรือ บอกชื่อ และให้สามารถบอกลักษณะร่วมกันของ สิ่งเร้าที่กำหนดให้เรียนรู้
- 2) นำเสนอตัวอย่างพร้อมกับคำบรรยาย ประกอบ เช่น ในการเลือกตัวอย่าง ให้เลือก ตัวอย่างของสิ่งเร้าที่มีลักษณะร่วมกันหรือคล้ายกัน เลือกตัวอย่างสิ่งเร้าประเภทที่มีลักษณะต่างกัน และเลือกอุปกรณ์มาใช้ประกอบการสอน เช่น ดูกตา รูปปั้น รูปภาพ และคำบรรยาย ประกอบ อุปกรณ์
- 3) ใช้กระบวนการเรียนการสอนที่ เหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนสร้างแรงจูงใจ ความใส่ใจ ความตั้งใจให้แก่บทเรียน หรือกับการสอนการ บรรยาย อธิบาย พรรณนา ลักษณะร่วม และการให้ความหมายของสังกัปด้วยถ้อยคำที่ ชัดเจน เข้าใจได้ง่ายมีการใช้ตัวอย่างประกอบทั้ง ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยมีตัวอย่างจากง่าย ไปยากตามลำดับ ใช้ตัวอย่าง ที่มีลักษณะแตกต่างกันบ้าง และเปรียบเทียบความเหมือนกันและความต่างกันระหว่างตัวอย่าง

4) ส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้แรงจูงใจที่เหมาะสม เช่น มีการเสริมแรงในรูปแบบที่ก่อให้เกิดผลดีต่อผู้เรียนและผลการเรียนเป็นการกระตุ้นให้อยากรู้ อยากเรียน และให้บังเกิดผลตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้

องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการสร้างสังกัด

ผลการวิจัยโดยรวม แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบดังต่อไปนี้มีความสัมพันธ์กับการสร้างสังกัด

1) ประสบการณ์ สติปัญญา เพศ

การจะมีสังกัดใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับพื้นฐานด้านประสบการณ์ของบุคคล สังกัดในวัยเด็ก ตอนต้นและตอนกลางโดยเฉพาะนั้น เป็นผลมาจากการมีประสบการณ์ตรงอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงเวลายาวนานพอสมควร และปรากฏว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างคะแนนสังกัดกับไอคิว (IQ) หรือคะแนนภาคเชาวน์ ด้วยเหตุนี้การที่จะให้มีสังกัดใดเกี่ยวกับสุนทรียภาพจึงไม่อาจกระทำได้นักด้วยการให้เด็กประสบพบเห็น แต่เพียงในช่วงเวลาสั้นๆ ด้วยการพูดหรือการอ่านที่โรงเรียน ทางที่จะให้ได้ผลดีในเรื่องนี้ อย่างน้อยที่สุดก็ต้องให้เด็กได้รับการสอนโดยอาศัยสิ่งเร้าที่เป็นรูปธรรมและให้ข้อมูลเชิงประจักษ์ไปพร้อมๆกันด้วย ส่วนผลจากความแตกต่างในเรื่องเพศนั้น เชื่อว่าเป็นเพราะเพศมีส่วนทำให้คนหันเหความสนใจไปให้กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเพศของตนเป็นการเฉพาะมากกว่า

2) ความหลากหลายของสิ่งเร้า

สิ่งเร้าจำนวนมากที่มีความหลากหลายมาก เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งเร้าจำนวนน้อยๆ และความหลากหลายน้อย จะสามารถเป็นตัวกระตุ้น

ได้อย่างมาก พร้อมกับช่วยให้ผู้เรียนเห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งเร้า และสามารถจำแนกประเภทได้มากกว่า

3) ลักษณะทางบวกและทางลบของสิ่งเร้าและลำดับก่อนหลังของการนำเสนอ

ลักษณะทางบวกก่อให้เกิดผลดีต่อการสร้างสังกัดมากกว่าลักษณะทางลบ ลำดับของการนำเสนอลักษณะใดก่อนหรือหลังก็มีผลต่อการสร้างสังกัดเช่นกัน และก็มีผลปรากฏว่าการนำเสนอเรื่อง (สิ่งเร้า) ทางลบก่อนแล้วจึงนำเสนอเรื่อง (สิ่งเร้า) ทางบวก ก็เป็นการเหมาะสมดี คือได้ผลมากที่สุด

4) สิ่งเร้าตรงประเด็นและนอกประเด็น

เรื่องที่ตรงประเด็นหรือตรงกับสิ่งที่จะสอนให้ผลดีต่อการสร้างสังกัดได้มากกว่า และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้มาก ส่วนเรื่องนอกประเด็นหรือไม่ตรงประเด็น หรือไม่ตรงกับเรื่องที่สอน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสน เสียเวลาในการจัดจำแนกสิ่งเร้าตามเกณฑ์กำหนด

5) ความพร้อมและการเตรียมตัว

การนำสิ่งเร้ามาเสนอต่อผู้เรียนพร้อมๆกันในคราวเดียวกัน ช่วยให้สามารถสร้างสังกัดได้ดีกว่าการนำสิ่งเร้ามาเสนอทีละอย่างตามลำดับ และถ้าหากมีการให้แนะนำหรือมีการประณมิตศเตรียมตัวไว้ก่อน ให้เป็นแนวทางในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าด้วยแล้ว จะเป็นการช่วยให้สร้างสังกัดได้สะดวกมากขึ้น

มิติของสังกัดทางการศึกษา

การศึกษาไม่ว่าจะเป็นในระบบหรือนอกระบบ(โรงเรียน) เป็นสังกัดหนึ่งที่มีนิยามความหมายอันเป็นที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไป

และสามารถใช้นิยามนี้เป็นเกณฑ์ในการจัด
จำแนกว่าอะไรเป็นหรืออะไรไม่เป็นการศึกษา
และในขณะเดียวกันก็มีกระบวนการทางการ
ศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอด พัฒนาสังกัปต่างๆ ทาง
วิชาการให้แก่ผู้เรียนตามนโยบาย ปรัชญา ความ
มุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษา
ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่าง
ชัดเจนระหว่างการศึกษากับสังกัปได้ทางหนึ่ง
อันเป็นส่วนสำคัญอย่างมาก และถ้าหากมีความ
จำเป็นก็อาจปรับเปลี่ยนสังกัปไปได้ตามที่เห็นว่า
สมควรกับยุคสมัย ซึ่งจะช่วยให้การศึกษามี
คุณภาพเหมาะสมยิ่งขึ้น เพราะพื้นฐานของการ
ศึกษาหรือของการเรียนการสอนก็คือ สังกัปต่างๆ
อันเป็นประโยชน์ต่อการเรียนและการดำรง

ชีวิตหรือการประกอบอาชีพ การเรียนการสอน
เพื่อให้เรียนรู้ในเชิงภาษา หรือข้อมูลที่เป็นถ้อยคำ
เท่านั้น ไม่เป็นการเพียงพอ การสอนการเรียน
ต้องประกอบด้วย การถ่ายทอดความรู้และ
ประสบการณ์ต่างๆ ในรูปของสังกัปไปพร้อมๆ
กันด้วยจึงจะถือได้ว่าเป็นประโยชน์จริงๆ เพราะ
ผู้เรียนที่ได้เรียนรู้สังกัปอย่างถูกต้องสมบูรณ์ไม่
ว่าในเรื่องใดก็ตาม จะเป็นผู้เรียนที่มีความรู้ความ
เข้าใจอย่างถูกต้องในเรื่องนั้นมากพอที่จะใช้เป็น
พื้นฐานสำหรับพัฒนาตนเองต่อไปทั้งในด้านวิชา
การและวิชาชีพ รวมทั้งสำหรับการประกอบ
อาชีพตามภูมิปัญญาความสามารถของตนเอง
อีกด้วย

ปรีชา ธรรมา

บรรณานุกรม

- Ausubel D.P. Novak, J.D. and Hanesian, H. **Educational Psychology : A Cognitive View.**
2nd ed. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1978.
- Garrison, K.C and R.A. Magoon. **Educational Psychology : An Integration of
Psychology and Educational Practices.** Columbus, Ohio : Charles E. Merrill
Publishing Company, 1987.
- Klausmeier. **Educational Psychology.** 5th ed, New York : Harper and Rower, 1985.
- Piaget. Jean. **The Construction of Reality in the Child.** New York : Basic Books, Inc.,
1955.
- Stone, E. **Readings in Educational Psychology : Learning and Teaching.** London :
Methuen, 1970.